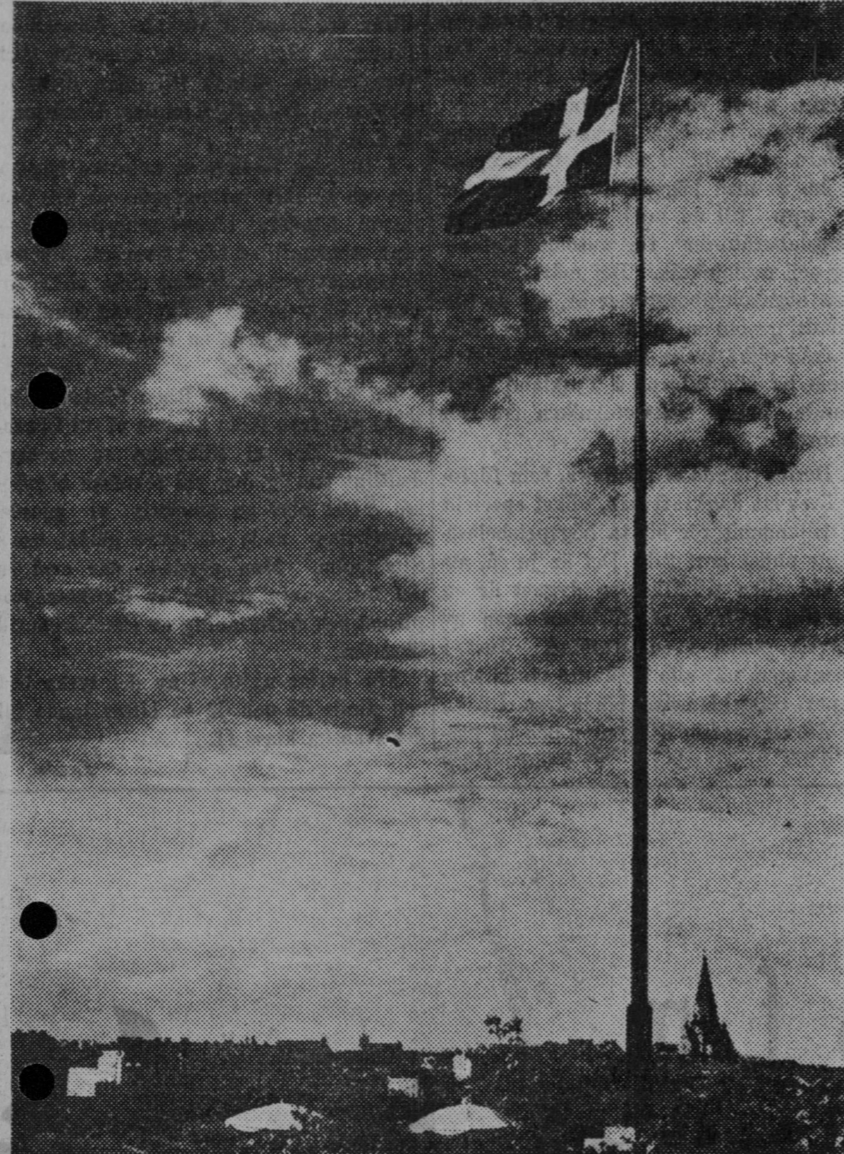

Du gamla, du fria

Vår nationalsång
och våra national-
sånger.

AV
**Malin
Holmström-
Ingers.**

kortare livstid än dikter. De förvanskas lätt, allt efter den sjungandes förmåga att återge, och konsten att skriva noter har tydligen varit mycket sällsynt i förhållande till färdigheten att avskriva en text. I detta speciella fall är det lönlöst, ja komiskt att disputeras om huruvida jämna åttondelar eller åtton- och sextondelar i vissa takter skulle vara det riktiga. Ty båda delar förekomma, så någon landskapsträta om den saken kan ej vara på sin plats. En typiserad melodi är väl enda utvägen om ock ej så sympatisk. Man får väl följa den av Dybeck till hans text använda versionen, det är föga troligt att han av "estetiska skäl" skulle ha gjort om melodien. Den olyckliga kadensen i näst sista taktan här nog någon solist, enligt den tidens sed, tillagt — Kristina Nilsson sjöng t. ex. år 1884 i sitt bravurnummer "Fjorton".

Hur länge har
melodin använts?

Men hur länge har den av oss kända melodin till Du gamla, du fria använts till folkvisan? Professor Otto Andersson, den utmärkte forskaren i Finland, menar att melodin ursprungligen är tysk och blivit spridd i Norden i början av 1800-talet. Mycket möjligt, men, som professor Andersson nog själv medger, alls ej säkert. Om, som det uppgives, melodien upptecknades som folkvisan i Finland av Cavallius redan 1836, måste den nog länge dessförinnan ha varit känd hos oss. De breda lagren av folket voro nog ej de, som först gjorde bekantskap med nya, från utlandet inkomna melodier. Och det är, synes mig, hopplöst att forska efter denna melodis ursprung och ålder. Hade melodien varit jämnårig med folkvisan skulle man väl långt tidigare sett dem göra sällskap. Det får vara nog för oss att den relativt hastigt införlivats med Sveriges melodier och haft den karaktär, att man betraktat den som svensk folksmelodi. I Danmark, där också varianter av melodien finnes, kallas den — dock sällan — "dansk folksmelodi". Men ännu aldrig har jag sett den i någon populär tysk visbok, ehuru man där visst ej generat sig för att tillägna sig andra folkskompositioner. Den gamla, sedan väl mer än 100 år i Skåne kända dansvisan "Jag satte glasögon på min näsa" finns i en 1927 tryckt tysk visbok. Och var är hemlandet för det ena och det andra? Man kan t. ex. ej förbise den kosmopolitiska dansviseförbrödningen på Naäs. Vi få väl också erkänna att Tyskland skänkt Sverige oerhört mycket mera musik än Sverige Tyskland. Det är hindrande för forskningen och blir väl ur den synpunkten värre för varje år, men det är väl ändå en tröst i dessa nya Babylons förbistringens dagar att något finns, musik, konst, dikt, som högt över tullmurar, hat, inskränkthet och dumhet likt Tegnérs flyttfåglar "fara fria med himmelens skyar". Låt oss därför lugnt sjunga vår kärleksvisa till Sverige,

Med jämna mellanrum uppstår i Sverige mer och mindre häftiga meningsutbyten om huruvida vi i "Du gamla, du fria" ha den nationalsång vi förtjäna, om texten är värdig nog, om melodin sjunges i rätt tempo s. v. Flerfaldiga prov har man sett på försök att förbättra texten, göra den mera anslutande eller rent av mera krigisk, med insyftning på huru vårt folk alltid rått på sina fiender genom oförvägret mod. Egenomligt nog har denna tredje vers, som väl innehåller allt vad de två av Dybeck utskämda sakna, oftast fabricerats av någon däre och mycket fredlig dam, som i den sista sammantränga allt vad hon kände för Sverige.

Junga vi "Du gamla"
rätt tempo?

Vad nu värdet av sången beträffar är inte riktigt att alltid jämföra med det som finns i den vägen, t. ex. "Ja vi elsker dette landet" eller "Marseljäsen" eller de finska svenskarnas "Vårt land...". "Vi elsker" är en enastående frisk och defull sång. "Marseljäsen" är väl dock för dig att draga fram under normala förhållanden i ett folks liv, och "Vårt Land" hör ju den svenska sångskatten, efter den är skriven på svenska. Men vad som om "God save the King", vars melodi av ungefär samma kvalitet som pekfinvalsen, Englands verkliga nationalsång ju "Home, sweet home", eller "Der er yndigt Land"? Den senare utpekades för länge sedan i tidskriften Allsvensk samling som ett efterföljansvärt exempel. Den emellertid omöjlig att sjunga för andra musikaliskt bildade, med sina många tonsteg. I Danmark är det emellertid lyckligt ställt, att befolkningen i alla hållslager i timvis kunna utantill sjunga danska nationalsången. Så skedde t. ex. i Köpenhamn vid återföreningen mellan Danmark och Skåne, då en folkskåda på femton—tjugo tusen på detta sätt lyft åt sina lyckokänslor. Men om man nu har en "officiell" nationalsång, bör den väl dock vara sådan, som kan sjungas av lärda och olärda, stadsbor och landsbor, av musikaliskt bildade och av folkets breda lager. Det är ju alla som bo vid Strandvägen, men som ska äro vi alla. Men om texten till "Du gamla, du fria" är en så märkvärdig, dock fredligt må väl ock vara en förtjänst just i sig. Så det är väl bäst att vi hålla godo med den tills vidare. Vid striden under den sista diskussionen

kungl. biblioteket i Köpenhamn). Den har väl som så många av våra gamla folkvisor t. ex. "Sven i Rosengård", den såsom skånsk betecknade "Och jungfrun gick åt killan" eller "Det står ett slott i Österrik", kommit upp till Norden med resande, med krigare och sjömän från östan och västan. Och under en tid då kommunikationerna voro mycket sparsammare än man nu är i stånd att föreställa sig, då böcker voro en raritet och man över huvud taget icke var utsatt för så många och växlande intryck som under radios och grammofofons tider, då man ej kunde förflytta sig med vare sig järnväg eller flygmaskin, hade dessa ballader eller folkvisor, vilket man vill kalla dem, en oerhörd livskraft. Från visboken i Antwerpen, tryckt 1544, kan man spåra den ursprungliga texten till Du gamla, du fria över hela Sverige, huvudsakligen i östra Sverige, ända in till våra dagar, alltså under fyra hundra år. Den senaste varianten är upptecknad på Torups gods i Bergslagen (Skåne) efter Hustrun Maria Andersson (f. 1858). Hon sjöng den år 1927 för amanuens I. Ingers vid Landsmålsarkivet i Lund. Den har 27 verser och överensstämmer till sitt innehåll fullkomligt med de uppteckningar, som gjordes under Dybecks dagar från 1840 till 1880 av olika upptecknare. (Rosa Vretman, Västmanland, Djurklou, Eva Wigström, A. P. Berggreen, m. fl.). Dessa samtliga texter överensstämma i huvudsak med den omtalade visan i Antwerpenboken. Det är den tragiska historien om en jungfru, som bedrages av en greve, ger livet åt ett barn och dör. Greven får en ond dröm om händelsen och föranledes därav att sätta sina hästar och rida till jungfruns hem. Dikten börjar också i Berggreens uppteckning "Så rider jag mig över tolvmilans skog". Greven mötes av dödslockornas klang (varav i norra Sverige omkvädet "kling klingelig klang", vilket omkväde föranlett en och annan till antagandet att sången i sitt första ursprung varit en andlig visa. Uppgift av kand. Nils Dencker.). Och när han finner gravarna i färd att bereda den sista bädden för jungfrun och barnet, ränner han på sedvanligt vis svärdet i sitt hjärta, och alla tre få en gemensam grav. — De två sista stroforna i den förut nämnda skånska uppteckningen lyda:

Där växte två kljor upp på deras grav
och båda de voro så lika.

De växte så högt och de sovo så sött
och därmed så smekte de varandra.

Den olyckliga

Med jämna mellanrum uppstår i Sverige mer och mindre häftiga meningsutbyten om huruvida vi i "Du gamla, du fria" ha den nationalsång vi förtjuna, om texten är värdig nog, om melodin sjunges i rätt tempo o. s. v. Flerfaldiga prov har man sett på försök att förbättra texten, göra den mera manlig eller rent av mera krigisk, med hänsyftning på huru vårt folk alltid rått på sina fiender genom oförväget mod. Egendomligt nog har denna tredje vers, som skulle innehålla allt vad de två av Dybeck diktade sakna, oftast fabricerats av någon äldre och mycket fredlig dam, som i den sökt sammantränga allt vad hon kände för Sverige.

Sjunga vi "Du gamla" i rätt tempo?

Vad nu värdet av sången beträffar är det inte riktigt att alltid jämföra med det bästa, som finns i den vägen, t. ex. "Ja vi elsker dette landet" eller "Marseljäsen" eller de finska svenskarnas "Vårt land..." "Ja vi elsker" är en enastående frisk och värdefull sång. "Marseljäsen" är väl dock för blodig att draga fram under normala förhållanden i ett folks liv, och "Vårt Land" tillhör ju den svenska sångskatten, eftersom den är skriven på svenska. Men vad sägs om "God save the King", vars melodi är av ungefär samma kvalitet som pekfin-gervelsen, Englands verkliga nationalsång är ju "Home, sweet home", eller "Der er et yndigt Land"? Den senare utpekades för ej länge sedan i tidskriften Allsvensk samling såsom ett efterföljansvärt exempel. Den är emellertid omöjlig att sjunga för andra än musikaliskt bildade, med sina många halva tonsteg. I Danmark är det emellertid så lyckligt ställt, att befolkningen i alla samhällslager i timvis kunna utantill sjunga danska nationalsången. Så skedde t. ex. i Köpenhamn vid återföreningen mellan Sönderjylland och Danmark, då en folkskara på en femton-tjugo tusen på detta sätt gavo luft åt sina lyckokänslor.

Men om man nu har en "officiell" nationalsång, bör den väl dock vara sådan, att den kan sjungas av lärda och olärd, av stadsbor och lantbor, av musikaliskt bildade och av folkets breda lager. Det är ju inte alla som bo vid Strandvägen, men svenskar äro vi alla.

Intom är texten till "Du gamla, du fria" om än ej så märkvärdig, dock fredlig; det må väl ock vara en förtjänst just i vår tid. Så det är väl bäst att vi hålla till godo med den tills vidare.

Vad striden under den sista diskussionen gällt är, om jag uppfattat rätt, bl. a. huruvida vi sjunga "Du gamla, du fria" i rätt tempo. — Det är nu ett faktum, att nästan alla sånger i Sverige sjungas för släpigt, och så är också på sina håll förhållandet med vår nationalsång — så vida man ej som vanligast är, nöjer sig med att vara åhörare med en uppsyn som den gamle herri i Andersens sagor: Verlden angår mig ikke". Ty det är det allra finaste, och vi äro mycket fina. I de flesta sångböcker förses sången med föreskrifter, sådana som: Andante, Med högstämt uttryck, Andante maestoso! under det att melodin är allt annat än bombastisk, av ett varmt och innerligt tycke. Och detta är helt naturligt för den som känner den ursprungliga texten, såsom den sjungits i Sverige.

Den kom hit med krigare och sjömän

Denna text är en ballad, eller på danska kämpevis, av gammalt ursprung. Den har varit spridd över hela Europa, och den första tryckta versionen finnes i den s. k. Antwerpenboken 1544. (Uppgiften är lämnad av arkivarie H. Grüner-Nielsen vid

kungl. biblioteket i Köpenhamn). Den har väl som så många av våra gamla folkvisor t. ex. "Sven i Rosengård", den såsom skånsk betecknade "Och jungfrun gick åt killan" eller "Det står ett slott i Österrik", kommit upp till Norden med resande, med krigare och sjömän från östan och västan. Och under en tid då kommunikationerna voro mycket sparsammare än man nu är i stånd att föreställa sig, då böcker voro en raritet och man över huvud taget icke var utsatt för så många och växlande intryck som under radios och grammofonens tidevarv, då man ej kunde förflytta sig med vare sig järnväg eller flygmaskin, hade dessa ballader eller folkvisor, vilket man vill kalla dem, en oerhörd livskraft. Från visboken i Antwerpen, tryckt 1544, kan man spåra den ursprungliga texten till Du gamla, du fria över hela Sverige, huvudsakligen i östra Sverige, ända in till våra dagar, alltså under fyra hundra år. Den senaste varianten är upptecknad på Torups gods i Bara härad (Skåne) efter Hustrun Maria Andersson (f. 1858). Hon sjöng den år 1927 för amanuens I. Ingers vid Landsmålsarkivet i Lund. Den har 27 verser och överensstämmer till sitt innehåll fullkomligt med de uppteckningar, som gjordes under Dybecks dagar från 1840 till 1890 av olika upptecknare. (Rosa Vretman, Västmanland, Djurklou, Eva Wigström, A. P. Berggreen, m. fl.). Dessa samtliga texter överensstämma i huvudsak med den omtalade visan i Antwerpenboken. Det är den tragiska historien om en jungfru, som bekrägas av en greve, ger livet åt ett barn och dör. Greven får en ond dröm om händelsen och föranledes därav att sadla sina hästar och rida till jungfruns hem. Dikten börjar också i Bergreens uppteckning "Så rider jag mig över tolvmilan skog". Greven mötes av dödslockornas klang (varav i norra Sverige omkvädet "Kling klingel klang", vilket omkväde föranlett en och annan till antagandet att sången i sitt första ursprung varit en andlig visa. Uppgift av kand. Nils Dencker.). Och när han finner gravarna i färd att bereda den sista bädden för jungfrun och barnet, ränner han på sedvanligt vis svärdet i sitt hjärta, och alla tre få en gemensam grav. — De två sista stroforna i den förut nämnda skånska uppteckningen lyda:

*Där växte två kljor uppå deras grav
och båda de voro så lika.*

*De växte så högt och de sovo så sött
och därmed så smekte de varandra.*

Den olyckliga kadensen

Hela dikten är poetiskt värdefull och verkar närmast hemska och oödesbestämd. Det är därför icke så onaturligt om den melodin vartill den sjöngs i Skandinavien hade ett tempo, som man — om man får döma efter detta sista exempel från Skåne, närmast måste beteckna med Moderato, stillsamt, värdigt. Därifrån är dock ett långt steg till Andante Maestoso. — Visan har överallt samma innehåll, men börjar olika, exempelvis i Skåne: En jungfru har sovit hos en greve i natt. I Danmark heter den: "Her Magnus og hans Mg" eller "Lille Lise og greven", i Skåne "Jungfruns död". Antwerpenvisan, den först kända varianten, "Ritter und Magd". Omkvädena hos oss variera: Trallirallira, Rommelrommelrej, Kling klingelklang. I Norge har det icke varit möjligt att uppspara vare sig den ursprungliga texten eller den i både Sverige, Finland och Danmark kända, av Dybeck använda melodien.

Om det således är jämförelsevis lätt att följa den månghundraåriga texten, är det emellertid svårt att få klarhet angående melodins ursprung. Men det är ett känt faktum att melodier som regel ha en mycket

är 1884 i sitt bravurnummer "Fjorton år tror jag visst att jag var, liten flicka så munter och så-å-å-å glad — " Koloratur, eller hur? Kadensen i Du gamla, du fria borde ovillkorligen bort. (Yrkande av en som själv syndat). Den ursprungliga texten har däremot av upptecknare "förfinats" så t. ex. av Berggreen, som i varianten från Närke erkänner sig ha använt Kling klingelklang såsom mera värdigt än "Rommelrommelrej".

Hur länge har melodin använts?

Men hur länge har den av oss kända melodin till Du gamla, du fria använts till folkvisan? Professor Otto Andersson, den utmärkte forskaren i Finland, menar att melodin ursprungligen är tysk och blivit spridd i Norden i början av 1800-talet. Mycket möjligt, men, som professor Andersson nog själv medger, alls ej säkert. Om, som det uppgives, melodien upptecknades omkring 1700-talet av H. C. Cavallius redan 1836, måste den nog länge dessförinnan ha varit känd hos oss. De breda lagren av folket voro nog ej de, som först gjorde bekantskap med nya, från utlandet inkomna melodier. Och det är, synes mig, hopplöst att forska efter denna melodis ursprung och ålder. Hade melodien varit jämnårig med folkvisan skulle man väl långt tidigare sett dem göra sällskap. Det får vara nog för oss att den relativt hastigt införlivats med Sveriges melodier och haft den karaktär, att man betraktat den som svensk folksmelodi. I Danmark, där också varianter av melodien finnes, kallas den — dock sällan — "dansk folksmelodi". Men ännu aldrig har jag sett den i någon populär tysk visbok, ehuru man där visst ej genererar sig för att tillägna sig andra folkskompositioner. Den gamla, sedan väl mer än 100 år i Skåne kända dansvisan "Jag satte glasögon på min näsa" finns i en 1927 tryckt tysk visbok. Och var är hemlandet för det ena och det andra? Man kan t. ex. ej förbise den kosmopolitiska dansviseförbrödringen på Nääs. Vi få väl också erkänna att Tyskland skänkt Sverige oerhört mycket mera musik än Sverige Tyskland. Det är hindrande för forskningen och blir väl ur den synpunkten värre för varje år, men det är väl ändå en tröst i dessa nya Babylons förbistrings dagar att något finns, musik, konst, dikt, som högt över tullmurar, hat, inskränkthet och dumhet likt Tegnér's flyttfåglar "fara fria med himmelens skyar". Låt oss därför lugnt sjunga vår kärleksvisa till Sverige, varifrån den nu härstammar. I sin blyghet, stillhet och värme passar den oss, och blott vi sjunga med, ej förhålla oss passiva, ligget styrkan i den gemensamma sången, och då är den ståtlig nog för oss. Dybeck har ju aldrig tänkt sig den som "officiell nationalsång".

Ny melodi till Stenhammars "Sverige"?

Det är alldeles riktigt vad doktor Gunnar Mascoll Silfverstolpe i St. T. D. nyligen anmärkt att många fostehärländska sånger ha en ganska enkel text. Men det felet är allmänmänskligt, ej svenskt. Djupsinnigare äro vi människor ej. Vad sägs om vers 2 i "Deutschland über alles": "Deutsche Frauen, deutsche Treue, deutscher Wein und deutscher Sang"! Hela matsedeln med samma! Och inte mig emot. Hellre ett sådant ärligt ord än tom högstämthet. Här är det musiken som räddar texten, men omvänt: det är omöjligt att genomskåda vad som lockar kompositörer i en text.

Men vi ha det stora undantaget — svenskarnas olyckliga kärlek — ty den är för svår att sjunga — den nutida svenska fosterlandssång där sublima, enkla ord ingått